



PL

Łódź SECESJA



WILLA OSKARA ZIEGLERA, ul. Skłodowskiej-Curie 11



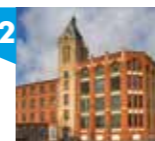
Willa, by otrzymać obecną formę, musiała przejść kilka faz budowy. Posesję nabył w roku 1910 znany łódzki adwokat Marceli Karwaciński. Projekt domu zamówił u pochodzącego z Łódzi Alwilla Jankaua. Budynek miał wówczas nawiązywać do historyzmu i klasycyzmu. Po śmierci właściciela nieruchomość nabył Oskar Ziegler, który do przebudowy willi zatrudnił Henryka Brzozowskiego. Architekt nadał jej formę modernistyczną, z pewnym jednak echem stylu secesji. Na uwagę zasługują liczne zachowane witraże, prezentujące silnie uproszczone motywy roślinne zbliżone do abstrakcji geometrycznej. Po II wojnie światowej budynek zajął Uniwersytet Łódzki, obecnie działa tu Łódzkie Towarzystwo Naukowe.

PAŁAC IZRAELA POZNAŃSKIEGO, ul. Ogrodowa 15



Posesję przy ulicy Ogrodowej zakupił w roku 1877 Izrael Poznański. Budowa nowej, reprezentacyjnej siedziby rodu nastąpiła dopiero pod koniec lat 80. Pierwotny projekt Hilarego Majewskiego został w czasie późniejszym przekształcony przez Adolfa Zelingsona i Franciszka Chelmińskiego. Choć nie ma wątpliwości co do eklektycznej formy budynku, można się również doszukać śladów stylu secesji. Na uwagę przede wszystkim zasługują klatka schodowa czy też sypialnia Poznańskiego z garderobą, które do dnia dzisiejszego pozostały w formie niemal niezmienionej. Ściany pokryte mahoniową boazerią z secesyjną dekoracją łączą się stylowo ze skromnymi meblami o obłych kształtach ze złotymi taśmami zdobitymi płyciną. W duchu secesji został również wykonany paw nad kominkiem w sali jadalnej, przede wszystkim jego ozdobny ogon w formie witrażu.

FABRYKA PASMANTERII ERNSTA WEVERA, ul. Kopernika 1/3



Fasada fabryki pasmanterii Ernsta Wevera jest przykładem zastosowania nowoczesnego stylu przy projektowaniu obiektów przemysłowych. Ściany prawie w całości wypełnione są ażurowymi oknami zapewniającymi, zgodnie z nowymi normami technicznymi, odpowiedni dopływ światła do wnętrza. Zwraca również uwagę secesyjny portal wejściowy od ul. Wólczańskiej. Projektant Fryderyk Miks połączył również na fasadzie różny materiał zdobity: tynk, szary kamień i czerwoną cegłę.

ELEKTROWNIA ZAKŁADÓW WŁÓKIENNICZYCH KAROLA SCHEIBLERA, ul. Tymienieckiego 3/7



Budynki maszynowni i kotłowni składające się na elektrownię dawnych zakładów Karola Scheiblera są jednym z nielicznych dzieł przemysłowej architektury secesyjnej w Polsce. Wybudowane zostały w 1910 r. zgodnie z projektem Alfreda Frischa. Charakterystyczna dla późnej secesji i modernizmu jest konstrukcja wykorzystująca elementy żelbetonu. Elewacje elektrowni o płynnych liniach i zakończonych miękkimi łukami dużych płaszczynach wielodzielnych okien, wskazują również na secesyjną proveniencję budynku. Dodatkowo całość wykończono kontrastującymi materiałami - jasnym tynkiem i czerwoną klinkierową cegłą. Imponująco prezentuje się wnętrze maszynowni, gdzie poza zachowanymi pierwotnymi elementami parku maszynowego w hali turbin zachowały się dekoracje ceramiczne o secesyjnych ornamentach i witraże. Ceramicznymi płytkami wyłożono także klatkę schodową.

w portalu, można się również doszukać tendencji secesyjnych w postaci szczytów z dekoracją szachulcową. Również w przedsiönku zastosowano skromne zdobienia powtarzające formy ze szczytów budynku.

WILLA HENRYKA MICHELA, ul. Sienkiewicza 100



Właścicielem willi był przemysłowiec Henryk Michel. Na planach willi z 1904 roku widnieje podpis Ignacego Stebelskiego. Fasada wydaje się dość ascetyczna, jednak dominantą i kompozycją stylistyczną pozostaje wykusz, którego podwieszenie pokrywają drobne stiukowe liście i owoce winorośli przypominające kosz.

WILLA JAKUBA KESTENBERGA, ul. Jaracza 62



Willa została zbudowana dla łódzkiego przemysłowca Jakuba Kestenberg. Budynek postawiono w pobliżu jego zakładów, co było wówczas częstym zabiegiem w urbanistyce Łodzi. Historia tego budynku obfituje w liczne modernizacje i przebudowy, jednak za jej początek uznajemy rok 1903, czyli czas realizacji projektu Franciszka Chelmińskiego. To niezwykle prosta architektura, w której ścierają się dwie tendencje - historyzująca (neobarokowa) i secesyjna. Fasada dekorowana jest płaskim, secesyjnym ornamentem, z kolei wnętrza zdobią bogato dekorowane suity - na dekorację składają się stylizowane maki, konwalie, powoje, róże, kłosy oraz liście dębów. Warto również zajrzeć na tył budynku, gdzie lico ściany przepruwa okno o ciekawym, nieregularnym kształcie.

SZKOŁA ZGROMADZENIA KUPCÓW, ul. Narutowicza 68



Budynek powstał latach 1909-1911 według zwycięskiego w konkursie projektu Gustawa Landau-Gutentegera. Elewacje budynku zdradzają inspiracje wiedeńską moderną poprzez nałożenie geometrycznego ornamentu w formie kwadratowych płycin. To monumentalne założenie stanowił synonim nowoczesności i rozmachu. Jednostajność architektury przełamuje ryzalit zwieńczony kopułą, akcentujący wschodnią elewację. Obecnie jest to jeden z gmachów Uniwersytetu Łódzkiego.

KAMIENICA ABRAHAMA DUDAKA, ul. Sienkiewicza 6



Zaprojektowana w 1911 roku przez architekta Augusta Furuhielma. Jest to jeden z najpóźniejszych przykładów zastosowania form secesyjnych w architekturze łódzkiej, osiągniętych poprzez różnorodność wykorzystanego materiału, dekoracyjność i zabawę proporcjami. Pozostałości zielonej glazury w górnych kondygnacjach dają pojęcie o dekoracyjności fasady. Dwie dekoracje roślinne wieńczą umieszczone na skrajach fasady dwa pseudoryzalit, niczym dwie ciężkie brosze wzbogacone maskami.

WILLA LEONA RAPPAPORTA, ul. Rewolucji 1905 r. 44



Przeznaczenie budynku było nie tylko rezydencjonalne, jak mogłaby sugerować nazwa, lecz także administracyjno-biurowe - na parterze znajdował się firmowy kantor Leona Rappaporta. Budynek wzniesiono w latach 1904-1905. Właściwej bryle towarzyszą wieżyczki, okna i balkony o najróżniejszych rozmiarach i wykrojach. Umiejętne zastosowanie różnych materiałów, cegły i białego kamienia, podkreśla charakter budowli. Również tutaj pojawiają się liczne motywy liści dębu, kasztanowca, sosny.

DAWNE NIEMIECKIE GIMNAZJUM REFORMOWANE, al. Kościuszki 65



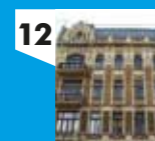
W wyniku wydania w roku 1905 manifestu carskiego, pozwalającego na tworzenie szkół narodowych, niemiecka społeczność powzięła decyzję o stworzeniu własnej szkoły. W konsekwencji w roku 1910 wzniesiono gmach gimnazjum projektu Karla Hemringa. Choć ostateczny kształt szkoły odpowiada typowi niemieckiej architektury modernistycznej tamtego czasu, nadal można doszukać się detali i form wywodzących się z tradycji secesyjnej w postaci wielobocznych form okien w partii poddasza, czy zamkniętych miękkimi łukami na drugim piętrze. O charakterze instytucji przypomina kartusz wieńczący wejście z wyobrażeniem sowy oraz ula pszczół.

ESPLANADA, ul. Piotrkowska 100 a



Budynek słynnej Esplanady został zbudowany w 1909 roku z myślą o Domu Handlowym Schemechel i Rosner. Należał on wówczas do najelegantszych domów konfekcyjnych w Łodzi. W 1928 roku w lokalu urządzono cukiernię - kawiarnię Esplanada, której wnętrza, obecnie niezachowane, projektował Karol Frycz. W 1948 roku lokal przejęła Powszechna Spółdzielnia Spożywców, która umieściła tutaj sklep konfekcyjny. Dopiero pod koniec lat 90. powrócono do gastronomicznej tradycji lokalu. Głównym elementem architektonicznym jest imponujące okno o plastycznej formie, rozciągnięte na całą szerokość fasady. Jego obłe kształty powtarzane są przez giętkie balustrady kondygnacji wyższej. Całość wieńczy kaduceusz, symbol handlu.

KAMIENICA ALWINY I GUSTAVA SCHICHTÓW, ul. Piotrkowska 128



To kolejna kamienica projektu Gustawa Landau-Gutentegera. Została wzniesiona w 1904 roku dla Alwiny i Gustava Schichtów, którzy mieszkali tutaj aż do II wojny światowej, kiedy to cała rodzina zdecydowała się na powrót do Niemiec. Choć na pierwszy rzut oka projekt architekta różni się chociażby od tego, który znamy z Willi pod Jabłoniami, twórca dał znać o swoim stylu poprzez nagromadzenie elementów dekoracyjnych, szczególnie w wyższych partiach. Czynelatorsko opracowany roślinny ornament łączy się nierozwalnie z postaciami kobiety oraz satyra, spoglądających na przechodniów z dwóch szczytów kamienicy.

KAMIENICA DEJCZMANÓW, al. Kościuszki 93



Ta kamienica jest chyba najbardziej monumentalnym przykładem łódzkiej secesji. Budowla początkowo była zaprojektowana przez Gustawa Landau-Gutentegera w 1902 roku. Rozbudowy dokonał w 1912 r. Romuald Miller, kiedy od Zygmunta Dejczmana, pierwszego właściciela, kamienicę odkupili Stanisław i Matylda Heimanowie. Właśnie wtedy ozdobiono ją mocno wystylizowanymi motywami roślinnymi. Pomiedzy pierwszą a drugą kondygnacją ciągnie się pasowo niezwykle, płytki relief o niemal abstrakcyjnych formach. W fasadzie dominują dwa wykusze zdobione liśćmi i owocami winogron oraz kasztanowca, ciągnące się przez 3 kondygnacje. Wewnątrz budynku, na klatce schodowej, pozostała efektowna dekoracja secesyjna, obejmująca polichromię ścienną oraz złożone balustrady. W głębi podwórka znajduje się niewielki pawilon handlowy tzw. szwajcarka, która swoim charakterem nawiązuje do form kamienicy frontowej.

Kamienica, ul. Kilińskiego 136



Kamienica została wybudowana dla łódzkiej firmy budowlanej Johannes Wende i Adolf Zarske w latach 1900-1901, według projektu Franciszka Chelmińskiego. Mimo, iż na pierwszy rzut oka budowla nosi znamiona stylu neorenesansowego w postaci arabesk

PAŁAC REINHARDA BENNICHA, ul. Gdańska 89



Projekt pałacu dla Reinharda Bennicha, właściciela fabryki włókienniczej, wykonał Dawid Lande i zrealizowany został w 1904 roku. Sam pałacyk z jednej strony wpisuje się w tradycję miejskiej kamienicy, z drugiej strony, dzięki zaplanowanym z tyłu założeniom zieleni, utrzymał charakter willowy. Architekt po raz pierwszy wprowadził tutaj bogatą, plastyczną ornamentację z korzeni, pni, gałęzi, liści i kwiecica kasztanowca, bluszczu wypełniającego dwa naczółki. Dekoracja odkrywa przed oglądającymi nieco inne, mroczne, oblicze secesji: ponad niewielkim wykuszem jakby na moment przysiadł nietoperz. Towarzystw mu dwie sowy, których rozpostarte skrzydła zdają się podtrzymywać dużych rozmiarów okna.

WILLA KAROLA ROBERTA NESTLERA, ul. Łąkowa 13



Zbudowana była dla Karola Roberta Nestlera, przedsiębiorcy budowlanego w latach 1903-1905, być może według projektu jego współnika, Henryka Farnenbacha. Następnie weszła w posiadanie Towarzystwa Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej. Ryzalit zdobiony pasem fryzu w formie liści. O historii tego miejsca przypominają umieszczone nad wejściem tarcze herbowe z symbolami cechów w postaci ekierki, młota, i cyrka. Po prawej stronie, symetrycznie - tradycyjny znak rzemiosł i sztuk plastycznych. O ile z zewnątrz mamy do czynienia z bardzo ciekawą konstrukcją, o tyle w środku zdecydowano się na epigońskie przykłady nurtu włoskiego. Secesyjna dekoracja wnętrza ogranicza się jedynie do glazury w pomieszczeniach sanitarnych.

WILLA RYSZARDA SCHIMMELA, ul. Karolewska 1



Ta niepozorna budowla otworzyła rozdział secesyjnej architektury Łodzi. Autor projektu, Franciszek Chelmiński, planował początkowo zbudować willę w stylu neorenesansowym. Ponieważ najwcześniejsze źródła ikonograficzne pochodzą z roku 1913, nie wiadomo do końca, w którym momencie zdecydowano się na podążenie w innym, bardziej nowatorskim kierunku. Obecna forma mogła wyjść z inicjatywy samego właściciela, który bywał w takich dynamicznych ośrodkach architektury jak Ryga czy Dusseldorf. Architekt połączył dekorację szachulcową, tak odmienną od lokalnej tradycji budowlanej, z giętką linią secesji. Ponad oknami na rogach budynku powściągliwie ograniczył się do ornamentu akantowego, promieniście rozłożonego na kształt półkola. Wystrój pomieszczeń parteru natomiast stanowi niezwykle delikatna dekoracja sztukatorska z zastosowaniem form i motywów jak motyle, mleczce, irysy, słoneczniki i, tradycyjnie już, kasztanowce. Zachowały się również dwa piece kaflowe, balustrady schodów oraz ciekawa glazura kafelkowa.

WILLA ULMANA, ul. Gdańska 107



Willa powstawała w latach 1910-1911 wg projektu Dawida Lande dla dyrektorów Elektrowni Łódzkiej. Obecnie jest to jeden z budynków uniwersyteckich. To kolejny budynek zdradzający powolne odchodzenie od secesji na rzecz coraz popularniejszej moderny, dążącej z czasem do pozbycia się wszelkich zdobień - wszak dekoracja ogranicza się jedynie do geometrycznej formy krat okiennych i kwadratowych płycin. Architekt przede wszystkim bawił się tutaj formą, łącząc ascetyczną bryłę z przywodzącą skojarzenia z budownictwem średniowiecznym wież. Pierwotny wystrój wnętrza został częściowo zachowany.



Willa powstawała w latach 1910-1911 wg projektu Dawida Lande dla dyrektorów Elektrowni Łódzkiej. Obecnie jest to jeden z budynków uniwersyteckich. To kolejny budynek zdradzający powolne odchodzenie od secesji na rzecz coraz popularniejszej moderny, dążącej z czasem do pozbycia się wszelkich zdobień - wszak dekoracja ogranicza się jedynie do geometrycznej formy krat okiennych i kwadratowych płycin. Architekt przede wszystkim bawił się tutaj formą, łącząc ascetyczną bryłę z przywodzącą skojarzenia z budownictwem średniowiecznym wież. Pierwotny wystrój wnętrza został częściowo zachowany.

SECESJA

Narodziny secesji łączą się przekonaniem, że sztuka wysoka może być dostępna dla szerokich mas. Pogląd ten spotkał się z krytyką, jednak to nie przeszkodziło secesji rozkwitnąć w całej Europie, chociażby na krótki okres przełomu wieków XIX i XX. Przybrała ona różne oblicza: od ascetycznej Glasgow School, przez surowy Jugendstil aż do finezyjnych form francuskiego Art Nouveau. Artyści-rzemieślnicy pragnęli każdy element życia zamienić w małe dzieło sztuki - tworzyli biżuterię, meble, projektowali elementy małej architektury, przygotowywali nowe projekty kamienic i willi. Ukochali sobie przede wszystkim giętką, lejącą się linię, a jako motyw dekoracyjny przeważały wyobrażenia fauny i flory.

A ŁÓDŹ?

Sztuka secesyjna rozkwitła przede wszystkim w nowoczesnych przestrzeniach miejskich tj. Paryż, Bruksela czy Barcelona, które uległy postępującym w tym czasie zmianom społecznym i gospodarczym. Nie inaczej stało się z Łodzią. Łódzką secesję akcentuje głównie zewnętrzna lub wewnętrzna dekoracja budynku. Brakuje natomiast obiektów architektonicznych o asymetrycznej bryle, tak charakterystycznych dla rozwiniętych form zachodnioeuropejskiej art nouveau.

Co ważne, powstawanie obiektów secesyjnych zawdzięczamy wyłącznie miejscowym architektom. Tym, który przede wszystkim zasłużył się dla łódzkiej secesji był Gustaw Landau – Gutenteger. Jego dorobek artystyczny jest olbrzymi – liczba realizacji to niemal 250 obiektów, a jako autor dzieł secesyjnych zalicza się do czołowych przedstawicieli tego kierunku w Polsce. Niestety, z biegiem lat większość łódzkich budynków secesyjnych straciła swoją oryginalną dekorację wewnątrz i jedynie ich reprezentacyjne fasady przypominają o ich historii.



DOM BANKOWY WILHELMA LANDAUA, ul. Piotrkowska 29

Powstał wg projektu Gustawa Landau-Gutentegera na zlecenie warszawskiego bankiera Wilhelma Landaua, który potrzebował nowej siedziby w Łodzi. Parter nowego budynku zajmowały ekskluzywne sklepy, na pierwszym piętrze znajdował się bank, na dwóch górnych piętrach z kolei luksusowe mieszkania czynszowe. W kwestii stylu to monumentalny przykład połączenia formy neobarokowej z bogatym ornamentem secesyjnym. Architekt nie ograniczył się w modyfikacjach wszelkiego detalu architektonicznego oraz wypełnianiu różnego rodzaju płycin: elewacja pełna jest ornamentów roślinnych, masek i maskaronów. Głównego wejścia od strony ulicy Piotrkowskiej strzeże Merkury – opiekun handlowców. Zdobień nie brakuje nawet na kopule, którą zdają się obrastać kolejne drzewa.



KAMIENICA, ul. Piotrkowska 41

Kamienicę zbudowano w drugiej połowie XIX wieku dla Wilhelma Matza, jednak by zyskać swój secesyjny czar musiała czekać do 1903 roku, gdy jej właścicielem został Robert Weyrauch. Wówczas podwyższono ją, zaś na frontonie umieszczono skromne, acz efektowne ozdoby secesyjne. Po niedawno zakończonej renowacji znowu może cieszyć oczy przechodniów. Głównym elementem dekoracyjnym są girlandy z liści kasztanowca spływające równolegle ponad wejściem do oficyny oraz towarzyszące im niewielkie malowidła ścienne.

KAMIENICA OSKARA KOHNA, ul. Piotrkowska 43

Kamienica została zbudowana w latach 1901-1902 dla Oskara Kohna, łódzkiego przemysłowca i finansisty. Gazety pisały wówczas o niej jako pierwszej budowli w stylu secesji w Łodzi. Projekt wykonał Gustaw Landau-Gutenteger, który bezpośrednio inspirował się surowym stylem wiedeńskiej secesji, co najwyraźniej da się zauważyć w małej, złoczonej kuli na szczycie – subtelnej aluzji do słynnego Budynek Secesji w Wiedniu i jego złocistej kopuły. Architekt powtórzył również motyw wąskich, ściśle do siebie przylegających pni drzew zwieńczonych m.in. liśćmi dębu. To fasada gdzie racjonalizm łączy się z fantazją: na płytym, jasnym boniowaniu flora okala detale architektoniczne, innym razem nawet go zastępuje, lecz nigdy nie działa swobodnie – ściśle podlega geometrii fasady.



DAWNY DOM REDUTOWO – WESELY, ul. Wólczańska 5

Budynek ten to jeden z najcenniejszych i najczystszych stylowo polskich zabytków w typie pierwszej secesji wiedeńskiej. Choć jest nieduży, to nadal niepozbawiony reprezentacyjności. Miały tu także swoją siedzibę modne szkoły tańca. Takich miejsc w Łodzi zawsze brakowało, toteż inwestorzy, Offenbachowie i Grünbachowie, mogli liczyć na szybki zysk. Rozrywkowa tradycja tego miejsca nie wygasta - obecnie znajduje się tu część widowiskowa Teatru Lalek Arlekin.



WILLA LEOPOLDA KINDERMANN, ul. Wólczańska 31/33

Zbudowana została w 1903 roku dla przemysłowca Leopolda Kindermanna wg projektu Gustawa Landau-Gutentegera. Malowniczo nieregularnej bryle dodają wykusze oraz małe wieżyczki. Każdy detal ścian zewnętrznych jest dokładnie przemyślany - faktura tynków, roślinne kartusze, gnące się balustrady, lampy w formie kwiatów. Ozdobny portyk wspierany jest przez kolumny w formie drzew jabłoni. Jeszcze większe wrażenie robi samo wnętrze: obite tkaniną ściany, oryginalne meble, charakterystyczne witraże z wyobrażeniem Flory oraz żyrandole. Każdemu z pomieszczeń nadano nieco inny charakter. W niektórych z nich zaciera się granica między ścianą a sufitem dzięki bujnym ornamentom kwiatowym, w innym miejscu z kasztanowców. Od 1975 roku w willi mieści się Miejska Galeria Sztuki.



**INFORMACJA
TURYSTYCZNA**

Centrum Informacji Turystycznej w Łodzi

ul. Piotrkowska 87
tel.: +48 42 638 59 55
+48 42 638 59 56
fax: +48 42 638 59 55
www.cit.lodz.pl

Dworzec PKP Łódź-Kaliska

(hala główna)
ul. Karolewska 55
tel.: +48 42 205 42 00
www.cit.lodz.pl

Port Lotniczy Łódź im. Władysława Reymonta

ul. gen. Maczka 35
tel. + 48 42 253 14 03
www.cit.lodz.pl

Rynek Manufaktury

(wejście od ul. Zachodniej)
tel.: +48 695 13 11 13
www.rotwl.pl

Stary Rynek 1

tel.: + 48 42 661 46 66



Wydawca:

Urząd Miasta Łodzi
Biuro Promocji Turystyki i Współpracy z Zagranicą

ul. Piotrkowska 87
90-423 Łódź
tel.: +48 42 638 44 76
fax: +48 42 638 40 89

email: promocja@uml.lodz.pl
www.turystyczna.lodz.pl

Zdjęcia: Archiwum UMŁ, Paweł Augustyniak, Marta Domańska
Zbiory Miejskiego Konserwatora Zabytków